

Et verktøy til norsk skriftlig eksamen

Jostein Christensen og Asbjørn Odin Aag

KublaKan

KublaKan 2024

Jostein Christensen og Asbjørn Odin Aag

Denne publikasjonen kan fritt benyttes av skoler, elever og privatister. Referanse til denne kilden kan skrives slik:

Christensen, Jostein og Asbjørn Odin Aag. «Et verktøy til norsk skriftlig eksamen». KublaKan 2024, <https://kublakan.no/wp-content/uploads/2014/05/verktoy-til-norsk-skriftlig.pdf> nedlastet [fyll inn dato]

Siden dette er en kilde hentet fra internett, må du også oppgi nedlastingsdato, om du benytter studieheftet på skriftlig eksamen.

Henvendelse om utgivelsen kan rettes til post@kublakan.no.

Innholdsfortegnelse

Generell info	4
Oversikt over de vanligste oppgavetyperne til skriftlig eksamen	5
Kommando-ord	8
Oppgavetyper	10
Kortsvarsoppgaven	11
Sjekkliste: Hva gir deg god karakter i en kortsvarsoppgave?.....	12
Eksempel på en kortsvarsoppgave	14
Retorisk analyse og tolkning	15
Viktige fagbegreper.....	17
Fremgangsmåte når man tolker en tekst retorisk. Langsvar.....	20
Analyse av bilde i sammensatt tekst, eller oppgave der man skal sammenligne tekst og bilde	24
Litterær tolkning og sammenligning.....	25
Tolke novelle. Enkel versjon	27
Tolke novelle. Utførlig versjon	28
Når du skal skrive selve tolkningen av novellen	33
Tolke dikt	34
Skrive sammenligning av to tekster.....	35
Fagartikkel.....	37
Essay	39
Om å skrive essay	41
Eksempel på et godt essay (karakter 6 våren 2023).....	43
Nyttige ressurser	47
Nyttige vendinger for å få frem hva man mener, uten å si «jeg» eller «min mening ...»	48
Nyttige ord for å variere språket	49
Språklige virkemidler.....	50
Eksempler på bruk av fagbegreper i setninger	52
Sitat og kildeliste	56
Sitat i din egen tekst (prosa)	57
Referat i din egen tekst (parafase)	59
Sitater fra lyrikk (dikt) i din egen tekst	61
Sitat fra snl.no i din egen tekst	63
Sitere og parafasere fra studieheftene på KublaKan.no i din egen tekst	64
Lengre sitat i teksten din.....	65
Eksempel på en kildeliste	66

Generell info

Oversikt over de vanligste oppgavetyperne til skriftlig eksamen

En eksamensoppgave i norsk skriftlig på VGS tar alltid utgangspunkt i en eller flere tekster du leser, og du skal vise at du har god leseforståelse, er god til å skrive og at du har mye fagkunnskap. Det er viktig at du alltid leser oppgaveteksten nøye, men her er noen av ting man kan regne med å bli spurt om til skriftlig eksamen. Du skal svare på en kortsvarsoppgave der du skriver ca. 200-300 ord, og du skal velge én av tre langsvarsoppgaver. Langsvaret er vanligvis ca. 800-1200 ord.

Vanlige kortsvarsoppgaver (ca. 200-300 ord)

1. Retorikk

- a. Gjøre rede for formålet med en sakprosa tekst eller en reklame, og vise hvordan en eller flere av appellformene etos, patos logos er brukt
- b. Tolke eller gjøre rede for den retoriske situasjonen for en tekst, og vurdere/kommentere hvordan tekst og bilde spiller sammen

2. Litteratur og virkemidler

- a. Vise hvordan virkemidler brukes for å beskrive en person eller forholdet mellom to personer i en tekst.

3. Tekst i kontekst

- a. Gjøre rede for den kulturhistoriske konteksten (sammenhengen) for en tekst, og eventuelt også kommentere hva slags syn på menneske, natur og/eller samfunn som kommer frem i teksten

4. Sammenligne

- a. Sammenligne form og innhold i to ulike tekster, for eksempel sammenligne to tekster fra ulike perioder eller sammenligne et dikt og en leksikonartikkel.

5. Språk

- a. Karakterisere eller kommentere språket som blir brukt i en eller flere tekster.

Vanlige langsvarsoppgaver (ca. 800-1200 ord)

1. Retorisk analyse og tolkning

- I slike oppgaver undersøker du vanligvis en sakprosa tekst ved hjelp av begreper fra retorikken – for eksempel en aviskronikk eller en annonse med bilde og tekst. Noen ganger skal man si hva som er formålet med teksten og bruke retoriske begreper, for eksempel appellformene etos, logos og patos, for å tolke teksten og forklare hvordan den virker. Andre ganger ligger kanskje vekten på å tolke den retoriske situasjonen teksten ble til i. Noen ganger kan man også bli bedt om å drøfte eller reflektere over et eller flere synspunkter som kommer frem i teksten.

2. Litterær tolkning og sammenligning

- **Tolke novelle**
 - i. I slike oppgaver skriver man vanligvis en artikkel der man tolker en novelle ved å se på hva slags temaer som tas opp i novellen, og hvordan oppbygningen, valg av fortellertype, bruk av virkemidler og så videre, får frem denne tematikken.
- **Sammenligne to tekster**
 - ii. I slike oppgaver skal man ofte sammenligne to tekster på en faglig måte. Vanligvis blir du bedt om å kommentere både innhold og form, både tankene som kommer frem i tekstene, og skrivemåten. Noen ganger kan du også bli bedt om å forklare tekstene i lys av tiden de ble skrevet i (den kulturhistoriske konteksten), eller reflektere over hva slags syn på noe som kommer frem i tekstene – for eksempel synet på menneske natur og samfunn. Tekstene du får kan være skjønnlitterære tekster som dikt eller utdrag fra romaner, dramaer eller noveller. Det kan også være sakprosa tekst, eller både sakprosa og skjønnlitteratur. Ofte, men ikke alltid, får man én tekst fra vår egen tid, og én tekst fra tidligere epoke, som man skal sammenligne, for eksempel en tekst fra romantikken og en tekst fra vår egen tid.

3. Fagartikkel

- I slike oppgaver skal du ta ofte ta utgangspunkt i en eller flere tekster (skjønnlitteratur og/eller sakprosa) og forklare noe ved disse tekstene på en faglig måte, for eksempel hva slags syn på noe som kommer frem i tekstene, eller hvordan tekstene er typiske for en litteraturhistorisk epoke. Det er viktig å bruke eksempler fra tekstene og oppgi kildene man har brukt. Deretter skal man ofte drøfte noe. Her er det viktig at du diskuterer med deg selv og veksler mellom ulike perspektiver på det du snakker om. Siden fagartikkeloppgaver spør om mye forskjellig fra år til år, er det viktig å lese oppgaven nøye på selve eksamensdagen.

4. Essay

- Når du skriver essay, skal du vanligvis utforske et tema eller et synspunkt som kommer frem i et eller flere tekstvedlegg, gjennom å skrive, eller utforske noe ved å ta utgangspunkt i et eller flere tekstvedlegg. I essaysjangeren ligger det en forventning om at den som skriver veksler mellom å vise kunnskap, viser til personlige erfaringer og reflekter over forskjellige ting på en litt filosofisk måte. Det er også viktig å vise at du i løpet av tekstene din aktivt har brukt tekstvedleggene du ble bedt om å ta utgangspunkt i. Det er også fint hvis du viser litt kreativitet mens du skriver, for eksempel ved å bruke språklige virkemidler og komme med overraskende og interessante perspektiver.

Kommando-ord

På skriftlig eksamen blir man bedt om å gjøre ulike ting, som gjøre rede for noe, drøfte noe, vurdere noe, og så videre. Her en forklaring av de ulike begrepene, basert på utdanningsdirektoratets egen forklaring. Du vil også finne en forklaring i selve oppgavesettet når du har eksamen, selv om språket der ofte er litt mer komplisert. (oppdatert våren 2024)

Gjøre rede for

Å gjøre rede for noe betyr å forklare noe grundig og faglig. Du forteller typisk hvorfor noe er som det er, eller hvordan noe fungerer.

Drøfte

Å drøfte betyr å undersøke noe ved å se på det fra forskjellige sider, med forskjellige perspektiver. Ofte kan det å drøfte også bety å diskutere argumenter for og imot noe. Ofte (men ikke alltid) kan det være lurt å komme med en konklusjon til slutt. Merk at konklusjonen kan være balansert. Man *må* ikke ende opp med et enkelt svar, hvis man har diskutert noe som kan sees fra flere sider.

Utforske

Å utforske handler om å oppleve og oppdage noe mens du skriver, å lete etter noe, observere noe og undersøke noe nøye. Du prøver og undersøker forskjellige ting fordi du er nysgjerrig. Noen ganger betyr å utforske også at du undersøker ulike sider av en sak ved å drøfte på en kritisk måte mens du hele veien er åpen for nye tanker.

Reflektere

Å reflektere er å undersøke og tenke grundig gjennom ulike sider ved dine egne handlinger holdninger og ideer, eller ved andres holdninger og ideer. Man kan også reflektere over *hvordan noe er*, over ting man gjør eller over ideer folk har og har hatt. Målet med å reflektere er ofte å teste ut dine egne tanker og holdninger, og på den måten forstå deg selv og verden rundt deg bedre.

Vurdere

Å vurdere betyr å tenke over en ting eller en mening fra flere sider. Det kan også innebære å bedømme om noe er bra eller dårlig, eller om noe fungerer godt eller ikke. Ofte, men ikke alltid, ender man opp med en konklusjon til slutt når man vurderer.

Analysere

Å analysere er å undersøke en noe, for eksempel en tekst, et avsnitt, eller en reklameplakat, for å avdekke hva som er meningen med teksten, hvilket tema den tar opp og/eller hva slags budskap man finner der. Å analysere kan bety at du på en grundig og systematisk måte undersøker enkeltelementer i teksten eller bildet, og ser på hvordan disse tingene henger sammen med hverandre, og med hva som er temaene, budskapet eller formålet med teksten. Man kan også analysere en arbeidsprosess.

Tolke

Å tolke betyr enkelt sagt å finne ut av hva noe betyr, eller hvordan noe er. Ofte bygger man forståelsen sin på en analyse av enkeltelementer, for eksempel i en tekst eller et bilde, og på sammenhengen mellom disse.

Sammenligne

Å sammenligne er å se på likheter og forskjeller mellom to eller flere ting, for eksempel tekster, reklamer eller litteraturhistoriske perioder.

Oppgavetyper

- Kortsvarsoppgaven
- Retorisk analyse og tolkning
- Litterær tolkning og sammenligning
- Fagartikkel
- Essay

Kortsvarsoppgaven

På eksamen skal du svare på en kortsvarsoppgave. Svaret ditt skal være på ca. 200-300 ord avhengig av hva som står i oppgavesettet, og skal være formulert som en sammenhengende tekst, med (gjerne med en kort innledning, en hoveddel og en kort avslutning). Det er viktig at du viser at du forstår tekstvedlegget/tekstvedleggene du skriver om, at du kommer med konkrete eksempler (sitater) fra vedlegget eller vedleggene du skriver om, og at du viser fagkunnskap ved å bruke norskfaglige begreper.

Mange elever bruker for lang tid på å skrive kortsvarsoppgaven, slik at de ikke får nok tid til langsvarsoppgaven sin. Et godt tips er å øve på å skrive korte tekster på 200-300 ord i forkant av eksamen, slik at det «sitter i fingrene» på eksamensdagen.

Vanlige kortsvarsoppgaver (ca. 200-300 ord)

1. Retorikk

- Gjøre rede for formålet med en sakprosaetekst eller en reklame, og vise hvordan en eller flere av appellformene etos, patos logos er brukt
- Tolke eller gjøre rede for den retoriske situasjonen for en tekst, og vurdere/kommentere hvordan tekst og bilde spiller sammen

2. Litteratur og virkemidler

- Vise hvordan virkemidler brukes for å beskrive en person eller forholdet mellom to personer i en tekst.

3. Tekst i kontekst

- Gjøre rede for den kulturhistoriske konteksten (sammenhengen) for en tekst, og eventuelt også kommentere hva slags syn på menneske, natur og/eller samfunn som kommer frem i teksten

4. Sammenligne

- Sammenligne form og innhold i to ulike tekster, for eksempel sammenligne to tekster fra ulike perioder eller sammenligne et dikt og en leksikonartikkel.

5. Språk

- Karakterisere eller kommentere språket som blir brukt i en eller flere tekster.

Sjekkliste: Hva gir deg god karakter i en kortsvarsoppgave?

Når sensorene retter, har de en liste med ting de ser etter i teksten din. Dette er ting du blir målt på i en kortsvarsoppgave:

1. Du viser og bruker fagkunnskap som er relevant for det oppgaven spør om, og som viser at du er selvstendig i måten du tenker på og presis i måten du skriver på
2. Du bruker fagbegreper som er relevante, og bruker dem på en riktig og presis måte
3. Du viser at du forstår tekstvedlegget eller tekstvedleggene du skriver om svært godt
4. Tolkningene du kommer med er relevante, og du formulerer deg på en presis måte når du kommer med disse tolkningene
5. Du bruker eksempler (sitater) fra tekstvedlegget eller tekstvedleggene, og disse er relevante for det oppgaven spør om. I tillegg er du presis i måten du bruker eksempler på
6. Kortsvaret ditt har en overordnet struktur som fungerer godt for å svare på oppgaven
7. Du varierer setningsoppbyggingen din (for eksempel veksler du mellom korte og lange setninger).
8. Du har god flyt i teksten din, og bruker tekstsammenbindere (som «derfor», i «tillegg», «likevel» «for det første», «denne», «disse», og så videre) på en god måte, slik at de ulike delene av teksten din henger godt sammen.
9. du formulerer deg presist og nyansert
10. Du kan bøye ord riktig, bygge opp korrekte setninger hvor ordene kommer i riktig rekkefølge, og du har et godt ordforråd
11. Du har få skrivefeil og få tegnsettingsfeil (du klarer å sette punktum, komma, og så videre, på en korrekt måte
12. Det kommer tydelig frem hva som er sitater (og tanker og meninger) fra tekstvedleggene, og hva som er *dine* tanker og meninger
13. Du husker å oppgi kilder du har brukt, og husker kildeliste til slutt i teksten din
14. Du kommenterer eller argumenterer for synet ditt på en presis måte (hvis dette er relevant for å svare på oppgaven)
15. Du sammenligner tekstvedleggene på en presis måte, og på en måte som er relevant for det oppgaven spør om (hvis dette er relevant for å svare på oppgaven)

Hva trekker deg ned?

1. At du ikke svarer skikkelig på det oppgaven spør om
2. At du glemmer å bruke eksempler (sitater) fra tekstvedlegget/tekstvedleggene
3. At du viser lite fagkunnskap og bruker få fagbegreper – eller bruker fagspråk på feil måte
4. At strukturen i oppgaven din er uklar
5. At du har mange skrivefeil, feil bøying eller feil i måten du bygger opp setninger på
6. At du har poenger som er lite relevante for å svare på det oppgaven spør om
7. At du skriver for mange ord eller for få ord. (Vanligvis skal du skrive ca. 200-300 ord)

Eksempel på en kortsvarsoppgave

Fjell og facebook

I den vedlagte reklamen «Sjekk den utsikten», fra Vy, (Aftenposten 2023) brukes både tekst og bilde aktivt for å overbevise folk om å reise med dem.

Når det gjelder den retoriske situasjonen, tekstens *kairos*, er det påtrengende problemet sannsynligvis at Vy som et kommersielt selskap trenger inntekter. Det retoriske publikum er alle som kan tenkes å la seg overbevise til å velge Vy, og også andre retoriske vilkår er til stede. For det første har folks klimabevissthet neppe vært større enn i våre dager, noe Vy drar nytte av ved å skrive ting som «... like bra for miljøet om man ser på skjerm eller ut av vinduet» og «Hver tur teller». I tillegg er nok arven fra nasjonalromantikken fortsatt levende i våre dager. Selv om de fleste i dag bor i byen, føler nok mange iblant en lengsel etter å komme seg ut og oppleve naturen. Plakatens motiv tyder på at dette er noe selskapet tror de kan utnytte.

Tekst og bilde spiller godt sammen. Bildet av blå himmel og vakre fjell harmonerer med ord som «Du ser liksom Norge på en helt annen måte», og dette er en form for argumentasjon ved hjelp av patos. Et annet effektivt grep er bruken av humor og ironi i både bilde og tekst, som gjør selskapet mer «likandes» i publikums øyne. I begge finner man en tydelig kontrast mellom nasjonalromantikk på den ene siden, og lettbeint spøk med folks mobilavhengighet på den andre. «Men mye spennende som skjer på mobilen også, da», står det, mens kvinnen som utgjør reklamens blikkfang oppslukes av mobilen og går glipp av skjønnheten rundt seg. Overskriften, «Sjekk den utsikten», blir slik sett tvetydig i lys av bildet.

Vy utnytter her den retoriske situasjonen bevisst, og spiller på en blanding av nasjonalromantikk og humor for å lykkes.

Kilde

Aftenposten: "Sjekk den utsikten", annonse fra A-magasinet nr. 16, publisert 21. april 2023

Tittel (ikke alltid obligatorisk)

Innledning på 1-2 setninger

Et avsnitt om én ting oppgaven spør om (den retoriske situasjonen for reklamen)

Eksempler (sitater) fra tekstvedlegget

Et avsnitt om den andre tingen oppgaven spør om (hvordan tekst og bilde spiller sammen)

Eksempler fra tekstvedlegget

Avslutning på 1-2 setninger

Kildeliste

Retorisk analyse og tolkning

I slike oppgaver undersøker man vanligvis en sakprosa tekst ved hjelp av begreper fra retorikken – for eksempel en aviskronikk eller en annonse med bilde og tekst.

Noen ganger skal man si hva som er formålet med teksten og bruke retoriske begreper, for eksempel appellformene etos, logos og patos, for å tolke teksten og forklare hvordan den virker.

Andre ganger kan vekten ligge på å tolke den retoriske situasjonen teksten ble til i.

Ofte kan man i slike oppgaver også bli bedt om å drøfte eller reflektere over et eller flere synspunkter som kommer frem i teksten.

Når sensorer setter karakter på denne typen oppgaver, sitter de med et skjema og vurderer i hvilken grad du ...

- **Svar på oppgaven:**

1. svarer på alt oppgaven spør om på en måte som er relevant og presis
2. viser at du forstår tekstvedlegget eller tekstvedleggene
3. har et bredt utvalg av relevante poenger og eksempler som gjør at du svarer godt på oppgaven
4. bruker fagspråk som er relevant for å svare på oppgaven, på en presis måte
5. gjør greie for hovedsynspunktet i teksten og/eller formålet med teksten på en selvstendig måte
6. forklarer den retoriske situasjonen på en faglig og presis måte
7. forklarer bruken av appellformer på en grundig måte
8. gjør greie for virkemidler og forklarer skikkelig hvordan disse fungerer i tekstvedlegget du undersøker (hvis det er relevant for oppgaven)
9. sammenligner tekstvedleggene på en relevant måte (hvis det er relevant for oppgaven)
10. reflekterer over forholdet mellom teksten(e) og teksten(e)s kulturhistoriske kontekst på en relevant måte (Hvis det er relevant for å svare på oppgaven).
11. Reflekterer over forholdet mellom teksten og den litterære epoken eller retningen teksten tilhører, på en relevant måte (hvis det er relevant for å svare på oppgaven)

- **Struktur og språk:**

12. har en tydelig overordnet struktur i teksten din. Det kommer tydelig frem at du har bygget opp teksten din på en bevisst måte for å kunne svare godt på det oppgaven spør om
13. Varierer måten du bygger opp setningene dine på (hvis du går for 5 og 6)
14. formulerer deg på godt, på en presis måte, slik at du treffer blink med det du prøver å si eller forklare
15. har et variert ordforråd som gjør at du klarer å finne riktige ord for å få frem det du vil si
16. bøyer og ord på riktig måte, og bygger opp setninger på riktig måte, slik at ordene kommer i riktig rekkefølge
17. har få skrivefeil
18. har riktig tegnsetting (du setter komma, punktum, og så videre, på en riktig måte)
19. markerer sitater skikkelig, og viser til kilder på en ryddig måte, som gjør det lett å se hvor du har hentet informasjonen din fra

Viktige fagbegreper

Den retoriske situasjonen

- Konteksten en tekst kommer ut i. I den retoriske situasjonen ligger det vanligvis noen muligheter og begrensninger som man må ta hensyn til når man skal snakke, skrive eller lage en reklame. Den retoriske situasjonen kalles ofte *kairos*, selv om eksperter er uenige i om hvorvidt *kairos* og den retoriske situasjonen er det samme
- Det er vanlig å stille tre spørsmål til den retoriske situasjonen
 - 1) Hva er det påtrengende problemet?
 - Hvilket problem prøver avsenderen å løse (som regel for seg selv) ved å gi ut denne teksten/talen/reklamen?
 - 2) Hvem er det retoriske publikummet?
 - Hvem er målgruppen for teksten/talen/reklamen?
 - 3) Hvilke andre retoriske vilkår er relevante å nevne?
 - Er det snart jul? Har det skjedd noe i media i det siste? Er det snart valg? Er den som snakker spesielt populær eller upopulær? Slike ting kan påvirke hva man sier og hvordan man velger å ordlegge seg.

Aptum

- Å ta hensyn til kravet om *aptum* vil si å uttrykke seg på en måte som er passende. Det innebærer bare at de ulike delene av teksten din passer sammen, og at det man sier, og måten man sier det på, passer med den retoriske situasjonen. Man snakker på en annen måte i sin venns bryllup enn man gjør i hans begravelse.

Appellformene

Etos (troverdighet)

- Troverdigheten til avsenderen, den som snakker/skriver/gir ut en reklame. Har man en sterk etos, er man ofte mer overbevisende. Noen ganger har avsenderen en sterk eller svak innledende etos på forhånd, som kan påvirke hvordan budskapet blir mottatt. Avledet etos er etos man skaper seg underveis mens man snakker eller skriver.
- Vanligvis kan man gjøre fire ting for å få en sterk etos i lesernes/tilskuernes øyne:
 - Vise at man er dyktig
 - Vise at man har god moral
 - Vise at man vil det beste for folk
 - Vise at man er ekte og autentisk

Logos (det som er rimelig, fornuftig, sannsynlig)

- Å argumentere ved hjelp av logos vil si å appellere til det som virker logisk i mottakernes øyne, det som virker rimelig eller sannsynlig.
 - Eksempel: Man burde ikke straffe en som har slått noen i selvforsvar, for det er logisk å rimelig at folk burde få forsvare seg dersom de blir angrepet.
 - Det er logisk og rimelig å kjøpe dette produktet siden alle tidligere kunder er så fornøyde.
- Bruk av logos på en implisitt måte
 - Ofte står ikke hele det logiske argumentet i en tekst, det er bare antydning.
 - Istedenfor «Man burde ikke straffe en som har slått noen i selvforsvar, så derfor er det logisk å rimelig at han ikke blir straffet for det han gjorde», kan det stå noe slikt som «han ble jo angrepet».
 - Her kommer det logiske argumentet bare frem mellom linjene (så derfor er det rimelig og logisk at han ikke får noen straff)

Patos (følelser)

- Å argumentere ved hjelp av patos vil si å spille på følelser for å påvirke mottakerne. Dette kan gjøres gjennom tekst, bilde, kroppsspråk, musikk, og så videre.
- Når vi er emosjonelt påvirket har vi ofte lettere for å handle (reagere) eller endre mening om noe. Derfor er det å spille på følelser ofte et effektivt virkemiddel for å overbevise folk om noe.
- Det finnes mange ulike følelser man kan spille på: Sinne, lengsel etter barndommen, lykkefølelse, frykt, dårlig samvittighet, et ønske om å være et godt menneske, og så videre.

Når du skriver: vær så presis du kan, og si klart *hva slags* følelser du mener teksten forsøker å spille på. Det er mye mer interessant enn bare *at* teksten spiller på følelse

Bruken av appellformene etos, patos og logos henger nesten alltid sammen. Er du flink til å argumentere ved hjelp av sunn fornuft, styrkes troverdigheten din. Klarer du å vekke publikums følelser, synes de ofte logikken i det du sier virker mer overbevisende. Forklar gjerne på eksamen hvordan appellformer spiller sammen i teksten du analyserer. Likevel: gjør det til en vane å snakke om én appellform om gangen. Da blir oppgaven din mer ryddig.

Fremgangsmåte når man tolker en tekst retorisk.

Langsvar

I norskfaget hender det man blir bedt om å skrive en analyse av en tekst eller en sammensatt tekst, der man bruker begreper fra retorikken. Det finnes mange måter å løse en slik oppgave på, men her skal vi se på én. Fremgangsmåten er basert på det Jonas Bakkens foreslår i boken *Retorikk i skolen*, som er en bok mange lærere og lærerstudenter har benyttet seg av siden 2009.

1) Innledning: Først i oppgaven din trenger du en innledning, der du blant annet nevner navnet på tekstvedleggene og antyder hva du skal gjøre i oppgaven din.

2): «Den retoriske situasjonen»

Deretter kan du skrive litt om tekstens *kairos*, altså den retoriske situasjonen som teksten har oppstått i. Her kan det være lurt å stille seg spørsmål som dette: 1) Hva er det påtrengende problemet? Altså hvorfor har talen, teksten, reklamen osv, blitt skrevet? Er det noe som har skjedd i den politiske verden som må løses? Eller er problemet kanskje noe så enkelt som at de som reklamerer for noe vil tjene penger? Hvis du analyserer en tekst som snakker til ungdom om viktigheten av å bruke nynorsk, kan for eksempel det påtrengende problemet kanskje være at færre og færre unge skriver nynorsk i hverdagen, og at de som skriver derfor prøver endre folks holdninger, ved å publisere en tekst.

Du kan også svare på hvem som er det man kaller «det retoriske publikummet». Hvem er teksten, talen eller reklamen rettet *mot*? Vær oppmerksom på at en tekst, tale eller reklame noen ganger har *mange* lesere eller mottakere, men at den bare prøver å påvirke *en liten del* av de som leser. En annonse for en eiendomsmegler i en avis, for eksempel, vil kunne bli sett av mange mottakere, mens det retoriske publikummet først og fremst kanskje er folk som enten kan tenkes å kjøpe eller selge eiendom den kommende tiden. Noen ganger finnes det bare ett retorisk publikum, mens det andre ganger kan finnes flere ulike grupper som en tekst, tale eller reklame retter seg mot.

Til slutt når det gjelder tekstens *kairos*, kan man spørre seg hvilke andre «retoriske vilkår» som er med på å påvirke situasjonen teksten er oppstått i. Hvem snakker eller skriver? Har det skjedd noe den siste tiden før utgivelsen av teksten, talen eller reklamen som påvirker hva som er lurt å si eller eventuelt å ikke si for den som snakker eller skriver? Her finner man noen ganger en masse relevant man kan si, mens man andre ganger ikke finner så mye.

Du trenger ikke nødvendigvis å bruke så veldig mye plass på dette. Et avsnitt, eller maks to, er ofte nok i en langsvarsoppgave på eksamen. Men vær konsentrert nå du analyserer. Hvis elever misforstår hva en tekst handler om på eksamen, er det gjerne *her* det går galt - at man ikke har forstått hva som er det påtrengende problemet, hvorfor den som skriver har valgt å skrive, hvem som egentlig er «det retoriske publikummet», og så videre. Får du til dette, går resten ofte litt av seg selv.

3) Oppbygningen

I neste omgang kan det være verdt å si noen ord om hvordan teksten, talen eller reklamen er bygget *opp*. Hvis man analyserer en avisartikkel, for eksempel, eller en tale, kan man se på følgende ting. Hvordan er innledningen? Hvordan er teksten bygget opp videre? Noen ganger presenteres for eksempel først et *problem* eller en *situasjon*, altså bakgrunnen for et eller annet som skal diskuteres, og så kommer deretter flere ulike *argumenter*. Noen ganger er tekstens *avslutning* mer følelsesladet enn resten av teksten. En tekst kan være bygget opp på flere måter, og det er lurt å kanskje skrive et lite avsnitt der du kort viser hvordan teksten eller talen er bygget opp. Hvis du analyserer en *sammensatt tekst*, altså tekst og bilde samtidig, kan du også si noe om hvordan bildet er komponert, hva slags farger og fonter, og så videre som brukes, og hva dette gjør med teksten. Kanskje kan du også kommentere «samspillet mellom bildet og tekst», altså hvordan bildet og teksten påvirker hverandre - hva slags *effekt* dette skaper. Et godt tips her er å unngå «floskler» som «Samspillet mellom tekst og bilde fungerer godt», uten å forklare hvorfor eller hvordan det fungerer godt.

Om du bruker et eller to avsnitt på å snakke om hvordan en tekst eller en sammensatt tekst er bygget opp, kommer litt an på hvor mye interessant som finnes å kommentere ved akkurat den teksten eller sammensatte teksten du skriver om. Et godt råd kan være å ta med det du trenger

for å lage en god analyse, men ikke rams opp en masse detaljer hvis du ikke synes hjelper leseren å forstå analysen din noe særlig.

4) *Aptum* – tekstens høvelighet

Etter å ha skrevet en innledning, litt om den retoriske situasjonen og litt om oppbygningen, er det noen ganger aktuelt å kommentere om teksten har tatt hensyn til kravet om *aptum*, hva som er *passende* eller *høvelig*, som vi også sier på norsk. Passer *innholdet*, altså det som det snakkes om, *komposisjonen*, altså måten teksten er bygget opp på, og stilen- altså «skrivemåten», med *hverandre*? Eller kanskje enda mer interessant: Passer «stilen», formuleringene og slikt, med *temaet* det snakkes om, med *personligheten til den som snakker*, med *tidspunktet talen/teksten er skrevet på*, med *hvem som er mottakere* og så videre? For eksempel kan det være passende for en professor å snakke om «Den barokke litteraturens prangende opulens» i et foredrag på litteraturhuset i Oslo, mens denne typen språk nok vil være lite passende i en lærebok i norsk for ungdomsskolen. Også når det gjelder bruk av bilder og andre virkemidler kan det være interessant å spørre om «hva som er passende eller høvelig», og om den som har laget en tekst eller reklame har tatt hensyn til dette på en god måte. Pass på at du ikke *trenger* å skrive mye om dette, hvis du ikke føler det bidrar noe til analysen din. Ta kun med ting som *gjør* analysen din bedre, men ha i bakhodet at en tekst ofte er avhengig av å oppfattes som «passende» eller «høvelig», om den skal *fungere*.

5) Appellformene

Når du har skrevet en innledning, litt om den retoriske situasjonen, litt om hvordan teksten er bygget opp, og eventuelt litt om hvordan den tar hensyn til «hva som er passende eller høvelig», kommer det som vanligvis vil være den viktigste delen av besvarelsen din: Hva prøver teksten å si oss, eller få oss til å gjøre, og *hvordan virker det som et appellformene etos, logos og patos* er brukt for å *påvirke* det retoriske publikummet?

Dette vil typisk være den klart største og viktigste delen i en retorikkbesvarelse som får en av toppkarakterene. Det er ikke uvanlig at over 50% av en besvarelse handler om bruken av etos,

patos og logos, avhengig av hva oppgaven spør om. Vær bevisst på at det ofte er nettopp *appellformene* folk oppfatter som det aller viktigste i en retorisk analyse.

Pass også på: Noen oppgaver - og kanskje særlig *kortsvarsoppgaver* om retorikk, ber deg ikke om «å bruke begreper fra retorikken», men heller bare om å «vise hvordan appellformene er brukt», eller «vise hvordan etos og patos er brukt», «hvordan patos er brukt», eller noe slikt. Får en slik oppgave, bør du sannsynligvis *ikke* skrive en masse om ting som «den retoriske situasjonen», hva som er «passende», hvordan teksten er «bygget opp», og så videre – med mindre dette faktisk er med på å få frem hvordan *appellformene* er brukt:

Her har vi prøvd å å gi en slags oppskrift på retorisk analyse, men husk at du alltid må lese nøye «*hva som er oppgaven*». Hvor relevante de tingene vi har nevnt her er, kan variere fra tekst til tekst, og det kan variere fra oppgave til oppgave som blir gitt på eksamen - avhengig av hvordan oppgaven du får er formulert. Vær åpen for at det man spør deg om er noe litt annet enn hva du kanskje har sett i tidligere eksamensoppgaver som tester kunnskap om retorikk.

6) Avslutning, evt. også vurdering av hvordan teksten fungerer retorisk.

Når du har laget en retorisk analyse, *kan* en måte å avslutte på være å vurdere *om* eller *i hvilken grad* teksten fungerer til formålet sitt. Her kan du på en måte diskutere og oppsummere, og snakke om hvor godt argumentene fungerer, om det er blitt tatt hensyn til hva som er passende, og så videre.

Analyse av bilde i sammensatt tekst, eller oppgave der man skal sammenligne tekst og bilde

Når man skal analysere sammensatte tekster, for eksempel annonser som inneholder både tekst og bilde, er det lurt å stille seg noe selv noen spørsmål om bildet før man tar fatt på selve den retoriske analysen. Dette kan gjøre at man oppdager interessante ting man ellers ikke ville ha lagt merke til. Se etter punkter, linjer, flater, form, farge, lys skygge, om bildet er harmonisk, eller preget av kontraster.

Dette kan også være interessant hvis man får en oppgave der man skal sammenligne en tekst og et bilde fra samme kultur- eller litteraturhistoriske periode.

Mulige spørsmål å stille seg

- Forteller tittelen på bildet noe om bildets tema?
- Hva er motivet? (hva er det vi ser på bildet)
- Etterligner motivet noe i den ytre verden, eller skal motivet uttrykke en indre følelse – eller en blanding?
- Hvordan er komposisjonen – altså hvordan er de ulike elementene i bildet satt sammen? Er bildet komponert for å få deg til å fokusere på bestemte punkter?
- Er de viktige elementene i bildet mange eller få? Finner du dem i midten av bildet, eller spredt rundt omkring?
- Farger: Er fargene lyse eller mørke? Kjølige eller varme? Er det én farge som dominerer? Er det fargekontraster her? Hva gjør fargene med hvordan vi reagerer på bildet?

Når det gjelder innhold, kan du det samme som når du analyserer tekst. Hva er formålet med bildet? Hva slags tematikk er det eventuelt som blir tatt opp i bildet? Er det noe budskap her? Hvordan kommer i tilfelle dette budskapet frem? Er formen med på å få frem innholdet?

Du trenger ikke nødvendigvis å skrive om alle disse tingene, men det fint å spørre seg om dem likevel, i tilfelle spørsmålene gjør at man smarte poenger man kan bruke i teksten sin.

Litterær tolkning og sammenligning

Vanligste oppgavetyper

Tolke novelle

I slike oppgaver skriver man vanligvis en artikkel der man tolker en novelle ved å se på hva slags temaer som tas opp i novellen, og hvordan oppbygningen, valg av fortellertype, bruk av virkemidler og så videre, får frem denne tematikken.

Sammenligne to tekster

I slike oppgaver skal man ofte sammenligne to tekster på en faglig måte. Vanligvis blir du bedt om å kommentere både innhold og form, både tankene som kommer frem i tekstene, og skrivemåten. Noen ganger kan du også bli bedt om å forklare tekstene i lys av tiden de ble skrevet i (den kulturhistoriske konteksten), eller reflektere over hva slags syn på noe som kommer frem i tekstene – for eksempel synet på menneske natur og samfunn. Tekstene du får kan være skjønnlitterære tekster som dikt eller utdrag fra romaner, dramaer eller noveller. Det kan også være sakprosa, eller både sakprosa og skjønnlitteratur. Ofte, men ikke alltid, får man én tekst fra vår egen tid, og én tekst fra tidligere epoke, som man skal sammenligne, for eksempel en tekst fra romantikken og en tekst fra vår egen tid.

Når sensorer setter karakter på denne typen oppgaver, sitter de med et skjema og vurderer i hvilken grad du ...

- **Svar på oppgaven**

1. svarer på alt oppgaven spør om på en måte som er relevant og presis
2. viser at du forstår tekstvedlegget eller tekstvedleggene
3. har et bredt utvalg av relevante poenger og eksempler som gjør at du svarer godt på oppgaven
4. gjør greie for tema(er) og/eller budskapet som kommer frem i tekstvedleggene, på en selvstendig måte
5. bruker fagspråk som er relevant for å svare på oppgaven, på en presis måte
6. gjør greie for virkemidler og forklarer skikkelig hvordan disse fungerer i tekstvedlegget du undersøker
7. reflekterer over forholdet mellom teksten(e) og teksten(e)s kulturhistoriske kontekst på en relevant måte (Hvis det er relevant for å svare på oppgaven).
8. reflekterer over forholdet mellom teksten og den litterære epoken eller retningen teksten tilhører, på en relevant måte (hvis det er relevant for å svare på oppgaven)
9. sammenligner tekstvedleggene på en relevant måte (hvis det er relevant for oppgaven)

- **Struktur og språk**

10. har en tydelig overordnet struktur i teksten din. Det kommer tydelig frem at du har bygget opp teksten din på en bevisst måte for å kunne svare godt på det oppgaven spør om
11. Varierer måten du bygger opp setningene dine på (hvis du går for 5 og 6)
12. formulerer deg på godt, på en presis måte, slik at du treffer blink med det du prøver å si eller forklare
13. har et variert ordforråd som gjør at du klarer å finne riktige ord for å få frem det du vil si
14. bøyer og ord på riktig måte, og bygger opp setninger på riktig måte, slik at ordene kommer i riktig rekkefølge
15. har få skrivefeil
16. har riktig tegnsetting (du setter komma, punktum, og så videre, på en riktig måte)
17. markerer sitater skikkelig, og viser til kilder på en ryddig måte, som gjør det lett å se hvor du har hentet informasjonen din fra

Tolke novelle. Enkel versjon

- 1. Gjengi fortellingens motiv i et par setninger.** Tenk at novelleanalysen din skal kunne gi mening også for en som ikke selv har lest novellen.
- 2. Hva mener du er novellens tema?** Hva handler teksten *egentlig* om? Hva vil novellen si om verden? Finner du et sitat eller to i teksten, eller noe annet i teksten, som du synes viser dette på en god måte?
- 3. Hvilken fortellertype er brukt?** Har teksten en personal forteller (jeg-forteller) eller en personal forteller? Er fortelleren allvitende eller refererende? Hvem har synsvinkelen? Hva oppnår forfatteren med sitt valg av fortellertype?
- 4. Komposisjon.** Hva slags innledning har teksten, og hvorfor tror du forfatteren har valgt nettopp denne? Er novellen fortalt i nåtid (presens) eller i fortid (preteritum)? Har fortellingen noen sprang i tid? Hva oppnår forfatteren med å skrive denne novellen på denne måten? Finner du en spenningstopp, der novellen er på sitt mest intense? Kan spenningstoppen si noe om hva novellen egentlig handler om eller vil ta opp?
- 5. Hvordan er personene skildret?** Hvilket inntrykk får du av personene? Er det noe med væremåten, tenkemåten eller talemåten som sier noe om hvem de er? Forandrer de seg? Hva vil de for noe? Finner du noen sitater fra teksten som viser hvordan de er?
- 6. Virkemidler og språklige trekk.** Finner du metaforer, allusjoner, sammenligninger, eller andre språklige virkemidler? Hvis så, hvordan hjelper disse virkemidlene til å få frem novellens tema? Finner du ord med spesielle konnotasjoner? Er novellen skrevet med hele setninger, eller ufullstendige setninger? Hvorfor tror du forfatteren har valt å skrive på denne måten?
- 7. Avslutning og konklusjon.** Hvilke av virkemidlene du har funnet i punkt 3-6 har størst betydning for å si noe om temaet? Syntes du novellen er vellykket eller ikke? Hvorfor mener du det du mener? Husk kildeliste til slutt.

Tolke novelle. Utførlig versjon

Rekkefølgen i det du skriver om i oppgaven din velger du i stor grad selv, og ikke alt det som står nedenfor er like aktuelt i alle noveller. Gå igjennom, og sjekk hva som er interessant for den aktuelle novellen du skal tolke. Ta kun med momenter du mener er relevante den teksten du skal analysere.

1) motiv, tema og budskap

- **motiv:** Den ytre handlingen, rett og slett (ikke bruk mye plass på å gjenfortelle den ytre handlingen)
- **tema:** Hva novellen *egentlig* handler om. Kan være flere ting. Det viktige er at du i løpet av oppgaven din prøver å begrunne hvorfor du mener temaet er det du mener det er.
- **budskap:** *Noen ganger* har forfatteren noe helt konkret han eller hun vil si oss med novellen sin - for eksempel at vi må gjøre noe med dobbeltmoralen i samfunnet vårt, eller at det er viktig å velge lykken i livet istedenfor penger”.

NB. Det er ikke alltid relevant å snakke om budskapet i novellen. Noen noveller har et tydelig budskap. Da kan du snakke om det. Andre noveller har ikke et tydelig budskap, men er mer opptatt av et bestemt tema, eller av flere temaer som leseren kan reflektere omkring. Ikke kommenter budskapet hvis det ikke føles relevant. Stol på deg selv her.

2) novellens oppbygning (novellens *komposisjon*)

- 1) Eksposisjon (situasjonen presenteres)
- 2) Igangsettingsfase (noe skjer, som setter i gang handlingen)
- 3) Spenningsstigning (spenningen øker, frem mot)
- 4) Klimaks (spenningstoppen)
- 5) Spenningsutløsning (alt som skjer etter spenningstoppen)

Det finnes ikke alltid fasitsvar på hva som er spenningstopp, når igangsettingsfasen begynner, osv. Det viktige er at du er bevisst på hvordan novellen er bygget opp. Kanskje har oppbygningen

noe å si for hvordan temaet i novellen kommer frem? Særlig spenningstoppen er interessant i så måte.

3) forskjellen på *forfatter* og *forteller*

Forfatteren: Det mennesket som har skrevet novellen – en person av kjøtt og blod.

Fortelleren: Stemmen i teksten, den som forteller alt.

Vi er vanligvis mest interessert i fortelleren når vi driver med novelleanalyse.

4) ulike fortellertyper

- aural forteller (3. persons forteller) [sier «han/hun/de»]
- personal forteller (1. persons forteller) [sier «jeg/vi»]

Aural forteller deles igjen inn i to grupper:

- **aural, refererende:** Fortelleren er som et overvåkningskamera. Kan *bare* fortelle oss om hva folk sier og gjør – ikke hva de tenker.
- **aural, allvitende:** Fortelleren er som en gud. Kan gå inn i hodene på folk, og fortelle hva de tenker og føler.

Det kan være lurt å stille deg spørsmålet om hva valget av fortellermåte har å si for hvordan vi opplever novellen, eller for hvordan novellens tema kommer frem. En novelle med **personal forteller** gjør for eksempel at vi ofte kommer nærmere tingene som skjer, deler hovedpersonens usikkerhet/interesse og føler med ham eller henne. En novelle med **aural, allvitende forteller** gir oss gjerne bedre overblikk over en situasjon. En novelle med **aural, refererende** forteller gjør at leseren må tolke personene selv, siden vi ikke får vite direkte hva personene i novellen tenker. Forfatteren har vanligvis en helt klar plan og mening med sitt valg av fortellertype i novellen.

5) Synsvinkel

Hvis vi opplever handlingen gjennom én person, ligger synsvinkelen hos denne personen.

Hvis vi har en personal forteller, ligger selvsagt synsvinkelen hos fortelleren.

Men hvis fortelleren er auctoral, allvitende (altså at fortelleren er en som ikke er med i handlingen, men som vet hva personer tenker), kan synsvinkelen *veksle*:

«Han så på henne. – Gud, hun er vakker, tenkte han. Faktisk hadde han aldri sett noen som var i nærheten av hennes skjønnhet. Herregud, tenkte hun. Jeg blir kvalm av han ekle typen der. Håper ikke han sier noe til meg.»

6) Historie/ diskurs

Novellens *historie*: Det som hender, hendelsene det fortelles om.

Novellens *diskurs*: *Rekkefølgen* historien blir fortalt på.

- 1) Diskursen kan være *synkron*: Historien fortelles kronologisk – i den rekkefølgen tingene hender.
- 2) Forfatteren kan benytte *prolepser*: Man gjør et sprang frem i tid, eller peker fremover i tid, og forteller eller hinner til noe som egentlig skjer *senere i historien*
- 3) Forfatteren kan også benytte *analepser*: Sprang tilbake i tid.
- 4) Forfatteren kan også bruke ellipser: at noe blir utelatt eller hoppet over. (For eksempel en flyreise: «Flyet tok av fra rullebanen. 18 timer senere landet han i San Fransisco).

7) Aktantmodellen

hovedperson – prosjekt – hjelper – motstander

Hvem er hovedpersonen? Hva er hans eller hennes prosjekt i novellen? Hvilke personer/ting hjelper helten å oppnå prosjektet sitt? Hvilke personer/ting er det som står i veien for hovedpersonens prosjekt?

Disse spørsmålene *kan* være relevante, og de kan gi oss hint om hva som er temaet – men ikke alltid. Vurder selv, fra novelle til novelle, om du skal ta det med i din analyse.

8) Personkarakteristikk

Hvordan er personene i novellen? Hvordan gir forfatteren oss informasjon om personene? Direkte eller indirekte? Skjønner noen av personene noe nytt om verden i løpet av novellen? Forandrer noen av personene seg i løpet av novellen?

Dette er ofte veldig viktige spørsmål, og svarene gir ofte gode hint om hva som er novellens tema.

9) Kontraster og paralleller

Ofte har forfatteren bygget opp novellen sin ved hjelp av kontraster. Se etter disse. Ofte finnes det en kontrast mellom hvordan ting er i begynnelsen og hvordan ting er i slutten av novellen. Andre kontraster kan være: «lys og mørke», «kunnskap og uvitenhet», «fortid og nåtid», «natur og kultur», «inne og ute», «fattig og rik», «styrke og svakhet» – og mange, mange flere.

Hvis du finner slike kontraster: spør deg selv: *Hvordan er disse med på å få frem temaet i novellen?*

Det kan også være *paralleller, altså likheter* mellom ulike ting som skjer i novellen. For eksempel kan det hende at to ulike personer har visse fellestrekk enten det gjelder personligheten deres eller prosjektet deres. Dette kan du også kommentere (hvis det føles relevant).

10) Miljøbeskrivelse

Hvordan er miljøet i novellen? Er vi høyt oppe i borgerskapet, eller er vi blant fattige folk? Er vi i et ungdomsmiljø, på 1970-tallet, eller foregår novellen i vår egen tid? Hva har miljøet å si for hvordan vi oppfatter novellens tema?

11) Ordvalg

Finnes det viktige ord som går igjen? Ord som gjentas flere ganger har ofte betydning (Novelleforfattere er som regel enormt bevisste på språket i de bruker i en novell. Regn med at ingen av ordene er tilfeldige). Har de viktige ordene spesielle konnotasjoner? Gjør disse ordene noe med hvordan vi forstår novellens tema?

12) Andre virkemidler:

Inneholder teksten mange bilder? Er novellen skrevet med hele setninger i et flytende språk, eller finnes det mange ufullstendige eller korte setninger her? Er språket muntlig eller ikke? Finner du metaforer, allusjoner, sammenligninger eller andre språklige virkemidler? Ta med de tingene som du tror forfatteren har brukt for å få frem novellens tema.

13) Historisk epoke

Er novellen fra en bestemt historisk periode (for eksempel realismen, naturalismen eller modernismen)? Har novellen noen trekk som er typiske for perioden den ble skrevet under? Hvis novellen er fra vår egen tid, trenger du ikke å kommentere tiden den ble til i.

Når du skal skrive selve tolkningen av novellen

Når du skriver novelleanalysen skal du alltid skrive en *artikkel*, med saklig og modent språk. Du bør ha en innledning, en hoveddel delt opp i avsnitt, hvor du snakker om et og et moment om gangen, og til slutt bør du ha en tydelig avslutning og en kildeliste.

Hva du velger å ta med i hoveddelen i artikkelen din, må du som sagt velge selv fra gang til gang, fra novelle til novelle. Det viktigste du må huske på er at noveller er svært forskjellige. Derfor kan det være stor forskjell på hva som er relevant å skrive om. Noen ganger er det for eksempel masse å si om miljøet og om oppbygningen. Andre ganger er dette egentlig ikke så interessant, men derimot er novellen kanskje full av virkemidler å kommentere. Vurder selv. Noen ganger har novellen et tydelig budskap. Da bør du legge vekt på hvordan budskapet kommer frem. Andre ganger har ikke novellen noe tydelig budskap, bare et eller flere *temaer* den vil snakke om. Da blåser du i budskapet. Går man for 5 og 6, må man vise at man er selvstendig, har forstått tekstvedlegget og kan ta gode valg selv, når det kommer til hva man tar med.

Tolke dikt

1. **Gjengi diktets motiv i korte trekk:** Hva får vi lese? Formuler det gjerne på denne måten: «I diktet møter vi et lyrisk jeg som forteller at ...»
2. **Hva mener du er diktets tematikk?** Hva vil diktet egentlig si noe om? Er flere tolkninger mulig, altså kan diktet sies å handle om flere ting?
3. **Hva kan du si om form og komposisjon?** Hvordan er diktet bygd opp med strofer og verselinjer? Kan du finne noe mønster? Har diktet fast rim og rytme? Er det skrevet på frie vers? Kan du si noe om formen knyttet opp mot det du mener er temaet i diktet?
4. **Hva kan du si om ordvalget?** Trekk frem ord der konnotasjonene er viktige for å belyse temaet, og for å levendegjøre diktet. Hvordan er valg av ord med på å belyse diktets tema?
5. **Hvilke litterære virkemidler finner du i diktet?** Metaforer, allusjoner, sammenligninger, kontraster, paradokser, apostrofer, og så videre. Kan du koble disse virkemidlene opp mot det du mener er diktets tema?
6. **Skjer det en utvikling i diktet?** Endrer det seg fra start til slutt? Eventuelt hvor? På hvilket punkt skjer det en endring? Hvordan tolker du dette opp mot tematikken i diktet?
7. **Litteraturhistorisk epoke:** Kan eller bør diktet leses i lys av tiden det ble skapt i? Hva var man opptatt av på denne tiden? Har dette noe å si for hvordan vi tolker diktet?
8. **Konklusjon.** Avslutt med en kort konklusjon der du summerer opp hvilke virkemidler som er spesielt viktig for å belyse temaet. Hvis du mener at diktet kan gis flere tolkninger, trekk frem hvilke motiver og virkemidler som støtter de forskjellige tolkningene.

Skrive sammenligning av to tekster

En vanlig langsvarsoppgave

Svært ofte kan man velge en langsvarsoppgave der man skal skrive en litterær tolkning og sammenligning. Akkurat hvordan oppgaven er formulert kan variere litt, og hva slags tekster man blir bedt om å sammenligne varierer også.

Tekster fra ulike (eller like) epoker og sjangre

Ofte får man en tekst fra en tidligere epoke og en tekst fra vår egen tid. Man kan bli bedt om å sammenligne to ganske like tekster (for eksempel to dikt), eller to tekster fra ulike sjangre (for eksempel et utdrag fra en novelle fra 1800-tallet og et utdrag fra en moderne sakprosa tekst, slik som en nyhetsreportasje). Det er derfor viktig å lese oppgaven nøye, og tenke kreativt når du analyserer og skal finne gode poenger å ta med i teksten din.

Innhold og form

Felles for nesten alle slike oppgaver er at du blir bedt om å kommentere både innhold og form. Innhold er ting som tankene og synspunktene som kommer frem i teksten, temaene som tas opp, budskapet, og så videre, i tillegg til ting motivet, hva vi faktisk får lese om. Form handler enkelt sagt om *måten teksten er skrevet på*, ting som oppbygning, antall strofer, vers og rimmønster (i dikt), lengden på setningene, også så videre. Virkemidler kan knyttes til både form og innhold, avhengig av konteksten og hva slags virkemiddel det er snakk om

Drøfte eller reflektere

Oppgaver som ber deg om å sammenligne form og innhold i to tekster ber deg ofte også om å drøfte eller reflektere over noe knyttet til tekstene du skriver om. Det kan for eksempel være å «reflektere over hvordan hva tekstene sier om forholdet mellom mennesket og naturen», «reflektere over hva slags verdier i samfunnet som får personene i tekstene til å ta visse valg» eller «reflektere over tekstene i lys av den kulturhistoriske konteksten de er skrevet i».

Når du svarer på denne delen av oppgaven er det viktig at du bruker sitater fra tekstene, og at du faktisk reflekterer eller drøfter, at du har en slags diskusjon med deg selv, og ikke bare *forteller om* alt du vet om en kulturhistorisk epoke, for eksempel. Du kan som regel også trekke inn relevant fagkunnskap i denne diskusjonen med deg selv.

Flere forskjellige slags strukturer er mulige

Når du skriver en tekst som dette, finnes det flere slags strukturer som kan fungere. Her er to alternativer.

Alternativ 1

- Innledning
- Skriv om innhold og form i tekst 1
- Skriv om innhold og form i tekst 2
- Sammenlign de to tekstene
- Reflekter over noe fra tekst 1
- Reflekter over noe fra tekst 2
- Avslutning

Her løser du oppgaven steg for steg, og sørger for at du svarer på det oppgaven spør om

Alternativ 2

- Innledning
- Skriv om innhold og form i tekst 1
- Reflekter over noe knyttet til tekst 1
- Skriv om innhold og form i tekst 2, og sammenligne med tekst 1 underveis
- Reflekter over noe fra tekst 2, og sammenligne med tekst 1 underveis
- Avslutning

Flere andre strukturer er også mulige. Det viktige er at du velger en struktur på en bevisst måte, som du mener passer godt for å svare på den aktuelle oppgaven. Vær fleksibel. Hvilken struktur som blir best, varierer ofte fra tekst til tekst.

Fagartikkel

Når du skriver fagartikler på eksamen, tar du vanligvis utgangspunkt i en eller flere tekster (skjønnlitteratur og/eller sakprosa) og forklarer noe ved disse tekstene på en faglig måte, for eksempel hva slags syn på noe som kommer frem i tekstene, eller hvordan tekstene er typiske for en litteraturhistorisk epoke. Det er viktig å bruke eksempler fra tekstene og oppgi kildene man har brukt.

Deretter skal du ofte drøfte eller reflektere over noe. Her er det viktig at du diskuterer med deg selv og veksler mellom ulike perspektiver på det du snakker om. Det er også lurt å bruke kilder og vise til eksempler fra tekstvedleggene her.

Siden fagartikkeloppgaver på eksamen kan variere en del, er det viktig å lese oppgaven nøye på selve eksamensdagen.

Når sensorer setter karakter på denne typen oppgaver, sitter de med et skjema og vurderer i hvilken grad du ...

- **Svar på oppgaven**

1. svarer på alt oppgaven spør om på en måte som er relevant og presis
2. gjør rede for faglige emner (for eksempel om språk, eller en litteraturhistorisk periode) på en måte som er oversiktlig og viser at du er selvstendig
3. viser at du forstår tekstvedlegget eller tekstvedleggene veldig godt
4. kommer med mange forskjellige slags poenger og eksempler som er relevante for å svare på oppgaven
5. bruker fagspråk på en presis måte, og bruker fagspråk som er relevant for å svare på det oppgaven spør om
6. viser at du kan drøfte et eller flere norskfaglige emner på en måte som er oversiktlig og nyansert (at du ser kompleksiteten i det du drøfter, og ikke har «enkle svar»)
7. reflekterer over forholdet mellom teksten dens kulturhistoriske kontekst (eventuelt den litterære tradisjonen teksten tilhører) på en relevant måte (Hvis det er relevant for å svare på oppgaven).
8. reflekterer over forholdet mellom teksten og den litterære epoken eller retningen teksten tilhører, på en relevant måte (hvis det er relevant for å svare på oppgaven)

9. Har oppsummeringer og konklusjoner som er poengterte (klare, korte, velbegrunnede relevante og overbevisende). Tips: Du trenger ikke å ha et enkelt svar på et vanskelig spørsmål selv om du er poengtert.

- **Struktur og språk**

10. har en overordnet struktur i teksten din som viser at du har planlagt hvilke momenter du skal ha med i teksten din, og hvilken rekkefølge disse skal komme i. Det kommer tydelig frem at du har bygget opp teksten din på en bevisst måte for å kunne svare godt på det oppgaven spør om
11. varierer måten du bygger opp setningene dine på (hvis du går for 5 og 6), og binder sammen avsnitt og setninger på en måte som gjør at teksten din får god flyt
12. formulerer deg godt, på en presis måte, slik at du «treffer blink» når du prøver å si eller forklare noe
13. har et variert ordforråd som gjør at du klarer å finne riktige ord for å få frem det du vil si når du skriver.
14. bøyer og ord på riktig måte, og bygger opp setninger på riktig måte, slik at ordene kommer i riktig rekkefølge
15. har få skrivefeil og riktig tegnsetting (du setter komma, punktum, og så videre, på riktig måte)
16. markerer sitater skikkelig, og viser til kilder på en ryddig måte, slik at det blir lett for sensor å se hvor du har hentet informasjonen din fra

Essay

Når du skriver essay, skal du vanligvis utforske et tema eller et synspunkt som kommer frem i et eller flere tekstvedlegg, gjennom å skrive, eller utforske noe ved å ta utgangspunkt i et eller flere tekstvedlegg.

I essaysjangeren ligger det en forventning om at den som skriver veksler mellom å vise kunnskap, vise til personlige erfaringer og reflektere over forskjellige ting på en litt filosofisk måte.

Det er også viktig å vise at du i løpet av teksten din aktivt har brukt tekstvedleggene du ble bedt om å ta utgangspunkt i.

Det er fint hvis du viser litt kreativitet mens du skriver, for eksempel ved å bruke språklige virkemidler og komme med overraskende og interessante perspektiver.

Når sensorer setter karakter på denne typen oppgaver, sitter de med et skjema og vurderer i hvilken grad du ...

- **Svar på oppgaven**

1. utforsker innholdet i tekstvedlegget eller tekstvedleggene på en måte som er relevant for å svare på det oppgaven spør om
2. utforsker innholdet i tekstvedlegget eller tekstvedleggene på en måte som viser at du tenker på en nyansert måte (at du har flere perspektiver på ting, og kan se kompleksiteten i dem – at du ikke bare har enkle og forutsigbare tanker)
3. reflekterer over emnet ved å veksle mellom erfaringer og kunnskap på en måte som er relevant for å svare på oppgaven, og som viser at du er selvstendig i måten du tenker på
4. kommer med mange interessante poenger, tanker og eksempler som er varierte og gjerne hentet fra forskjellige, eller viser ulike perspektiver

- **Struktur og språk**

1. bruker virkemidler i din egen tekst, som fungerer svært godt for å få frem tankene og poengene dine
2. har en struktur som passer for å svare på det oppgaven spør om, og som passer med essaysjangeren
3. varierer måten du bygger opp setningene dine på (hvis du går for 5 og 6)
4. skriver med svært god flyt i språket, på en måte som gjør at avsnittene dine og setningene dine henger godt sammen med hverandre
5. formulerer deg på godt, på en presis måte, slik at du treffer blink med det du prøver å si eller forklare
6. har et variert ordforråd som gjør at du klarer å finne riktige ord for å få frem det du vil si
7. bøyer og ord på riktig måte, og bygger opp setninger på riktig måte, slik at ordene kommer i riktig rekkefølge
8. har få skrivefeil og riktig tegnsetting (du setter komma, punktum, og så videre, på en riktig måte)
9. markerer sitater skikkelig, og viser til kilder på en ryddig måte, som gjør det lett å se hvor du har hentet informasjonen din fra (NB! Dette står ikke i eksamensveiledningen fra myndighetene, men det er god skikk å føre kilder likevel)

Om å skrive essay

Når man skriver essay kan man være litt mer kreativ, mer personlig og slippe seg litt mer løs enn når man skriver artikler, selv om man bør beholde en viss kontroll over språket og strukturen i sin egen tekst også her. Hensikten med essayet er å få leseren til å tenke, og kanskje også å tenke sammen med leseren omkring et bestemt emne. Sjangeren gir rom for å stille spørsmål, reflektere og kommentere, og kravene til struktur er løsere enn når man skriver artikkel – det er mer rom for å ta noen avstikkere underveis og la tankene føre deg dit de vil, selv om man likevel bør ha en viss rød tråd og struktur når man skriver. Målet er vanligvis ikke å finne sikker og objektiv kunnskap eller et svar med to streker under, men å reflektere, diskutere med seg selv, og på den måte vokse og komme frem til ny innsikt, ofte på en personlig måte.

Når du skriver essay på eksamen har man med vilje færre vurderingskriterier, for ikke å styre skrivningen din altfor mye. Likevel er det noen ting som er viktig å vite at man forventer.

- Du bør veksle mellom å vise til personlige erfaringer, fagkunnskap om ulike emner og filosofisk innsikt og refleksjon når du skriver.
- Du bør vise at du er kunnskapsrik, utforskende, og i tillegg at du er i stand til å se ting fra mange ulike perspektiver når du utforsker et emne.
- Vanligvis blir du best om på en eller annen måte å ta utgangspunkt i eller bruke et eller flere tekstvedlegg når du skriver. Det er viktig at du ikke glemmer dette. Bruk noen sitater fra vedleggene – gjerne i tillegg til sitater fra andre ting du har lest, filmer du har sett, historiske sitater, og så videre.
- Essayet er en seriøs sjanger, selv om den er mer leken enn en artikkel. En felle mange går i er at de plutselig blir *stand up-komikere*, og det er sjangerbom. Aldri bli tullete når du skriver essay.
- Prøv å vise at du kan veksle mellom ulike perspektiver: det helt store og det lille; sett fra kvinners perspektiv og menns perspektiv (eller dyrs perspektiv, hvis det passer – overrask sensor); se ting fra fortidens, nåtidens og fremtidens perspektiv.
- Husk at essayet ikke bør ligne for mye på en vanlig artikkel. For tydelig å markere at du ikke skriver en artikkel, kan du for eksempel starte essayet på en annen måte enn du ville ha startet en artikkel på. For eksempel kan du begynne med å fortelle om noe du har opplevd, og så bruker du dette som en inngang til å diskutere det aktuelle temaet videre

- Det er også fint hvis du viser en viss form for språklig eleganse og kreativitet. Bruk gjerne noen språklige virkemidler i teksten din, for å få frem poengene, eller skap noen minneverdige sitater om du klarer.

Eksempel på et godt essay (karakter 6 våren 2023)

Ekteskap United vs Skilsmisse FC

Da jeg var 9 år gammel valgte foreldrene mine å skille lag. I denne skilsmisens æra var jeg en av mange ofre for giftemålets dødsengel. I mine øyne var skilsmissen unisont med et grovt nederlag. *Ekteskap United* hadde tapt kampen, sluppet inn mål på overtid og latt alle supporterne stå igjen med blanke øyne og tomme ord. Slik var det nemlig for meg, jeg sto på sidelinjen, uten noe makt til å endre resultatet foran meg.

I *'Skilsmisseboken – en overlevelsesguide'* omtalte Sanna Sarromaa Nora fra *'Et dukkehjem'* som «[...] kanskje den mest berømte skilte damen i litteraturhistorien». Noen ganger skulle jeg ønske at moren min var som Nora, fanget i en tragisk vals av et mislykket ekteskap. At faren min var lik hennes ektemann Helmer, fæl og vrang, et menneske uten respekt for sin partner. Dog var ikke sannheten slik. Faren min er nemlig et av de godeste menneskene jeg kjenner, omsorgsfull og kjær. Sinnet til moren min er sterkt som et fjell og hennes karakter osrer av selvtillit og styrke. Virkeligheten var jo at mine foreldre var to polare motsetninger av Ibsens famøse karakterer, dog var begge ekteskap i fritt fall. Sannheten er at jeg prøvde å tillegge min mor og far feil som ikke var der, i et forsøk på å bortforklare det faktumet at de rett og slett ikke elsket hverandre lenger. Hvis jeg kunne overbevise meg selv om at ekteskapets fiasko lå i deres grunnleggende mangler og ikke forholdet, kunne jeg akseptere nederlaget.

Mine erfaringer er dog kun en streng på harpen. I 1850 ytret den kjente dikteren Alfred Tennesson det famøse sitatet «*Tis better to have loved and lost, than never to have loved at all*» (Sørbo, 2020). Kanskje er ikke forholdets ende og negative aspekter det eneste man tar med seg fra en skilsmisse. Muligens er det som en kompilasjon av høydepunkter fra en intens fotballkamp, et klipp inneholder et helt sykt langskudd, mens det neste er en real bom på mål. For hva gjør man egentlig når kampen er dominert av et hav av fiasko, er det noen ganger best at kampen tar sin

Personlig erfaring
Kreativ språkbruk
Kreativt å fremstille
Ekteskap og
skilsmisse som to
fotballag

Viser til
tekstvedlegg, med
sitat

Viser fagkunnskap

Personlig erfaring

Kreativ språkbruk

- Viser
fagkunnskap, at
man er
kunnskapsrik/ lærd
Reflekterende og
undersøkende
tone

Spørrende tone

slutt? Slik at man kan plukke ut det gode til kompilasjonen i etterkant, for det finnes alltid *noe* godt, gjør det ikke? Har du selv noensinne sett på en kamp som du skjønner går mot sin slutt? Spillerne er slitne, og den gløden og spenningen som en gang omfavnet stadionet har blåst vekk med vinden. Noen ganger, er det kanskje best for alle parter at sluttsignalet går. For kan det virkelig hende at skilsmisse *faktisk* er bra? I utdraget fra romanen *‘Egne barn’* av Trude Marstein, har ekteskapet mellom Anja og Ivar tatt slutt. Vi skulle kanskje tro basert på mine pessimistiske holdninger at det endte i tragedie, men slik er det ikke. Begge har fått seg ny partner og virker tilsynelatende glade i sine nye forhold. Kanskje er ikke en skilsmisse enden på fornøyelse og kjærlighet, men starten på en ny utgave. Uansett hvor mye en prøver, kan man ikke bruke samme gamle nøkkel for å åpne en ny dør.

Man kan trygt si at skilsmisser på 1870-tallet ikke var skrevet like hyppig som i dag. Kanskje er det fordi vi den dag idag har tilgang på både datamaskiner og chatbotter, noe som gjør jobben enklere, men jeg har mine tvil. Ifølge historiker Hanne Marie Johnsen, var det «[...] omtrent syv ektepar i året som skiller seg i Norge» på 1870-tallet, samme periode som Ibsens *‘Et dukkehjem’* ble utgitt. (Sarrooma, 2019). Dette kan vi nok trygt si skiller seg fra 2014, da giftemålets dødsengel var på besøk hos mine foreldre. Da var det nemlig 9 556 skilsmisser, så vi får håpe min sortkledde fiende fikk betalt overtid (Sentralbyrå, 2014). Denne bølgen av skilsmisser ville unge meg sagt var et resultat av at kjærligheten er død, et giftemål er automatisk 5-0 ledelse til motstanderlaget *Skilsmisse FC*. Johnsen derimot mener at grunnen til den lave skilsmisseraten var det sosiale stigmaet tilknyttet tittelen *skilt kvinne*, i tillegg var det ikke mange kvinner som hadde klart seg uten økonomisk bistand fra sin ektemann. Det skal sies at ikke et hvert ekteskap er en dans på roser, slik som Nora og Helmers ekteskap i *‘Et dukkehjem’*. En bør kanskje takke Ibsen og de andre kvinnene som tok slike vanskelige valg, for det kan ikke ha vært noen lett oppgave. Det kan fort hende at det muligens er et godt tegn at flere kan gjøre som Nora, å velge seg selv framfor andre.

Personlige
erfaringer fra en
fotballkamp

Viser til
tekstvedlegg
nummer 2 i
oppgaven

Perspektiver, før og
i dag

Fagkunnskap, og
viser til
tekstvedlegg 1

Viser til kilder

Viser kunnskap om
kulturhistorisk
kontekst for *Et
dukkehjem*

På min tiårsdag, var kjernefamilien samlet igjen. Det var nemlig duket for toppmatch på Ullevaal stadion. I det øyeblikket kunne jeg drømme meg tilbake til familiens storhetstid. Her satt vi nemlig, mamma, pappa og deres lille entusiastiske elskling på fotballkamp. Vi var det rene bilde av en flott og fungerende barnefamilie. Da fløyta gikk fulgte jeg intenst med på matchen, blikket festet på hver en bevegelse som utspilte seg på det grønne gresset foran meg. Så ballen trille harmonisk fra spiller til spiller som en runde med pingpong. Observerte hvordan spillerne kommuniserte uten å ytre et eneste ord. Når jeg tenker tilbake på det, er det dette som slår meg. Alt det gode og vakre jeg så den kampen, ikke det faktumet at det lagets farger jeg var ikledd tapte den egentlig ubetydelige treningskampen. For uansett hvor kjipt det enn var å tape, var det ikke det jeg husket, det var de følelsene og øyeblikkene som skjedd under kampen som festet seg til mitt unge sinn. Nå som jeg er eldre, kan jeg tenke tilbake på hvordan den ivrige fotballspilleren på ni år hadde forestilt seg foreldrenes skilsmisse som et nederlag på fantasiens eviggrønne fotballbane. I en 'voksen' alder av 18, er jeg nå glad for at mine foreldre imaginære kamp ble spilt, uansett resultat, for å referere til vår gode venn Tennyson; er det ikke bedre å ha elsket og tapt, enn å aldri elske i det hele tatt? (Sørbø, 2020)

Realiteten er, uansett hvor mye det smerter meg å si, at ingen har monopol på sannheten. Lille meg på 9 år skulle så inderlig ønske at skilsmisse var verdens verste ting og ble bannlyst fra jordas overflate, som fotballbaner laget av grus. Jeg tror dog at Nora Helmer og de andre kvinnene som har unnluppet håndjernene av et mislykket ekteskap hadde vært uenig med meg, kanskje ikke på grusdelen da. Kjærlighet er en vakker ting, og det å elske kan være både fantastisk og smertefullt. Det er nok opp til hver enkelt, om de heier på *Ekteskap United* eller *Skilsmisse FC*.

(1091 ord)

Personlig erfaring.
Fotballkampen
som motiv tas opp
igjen, nå ikke
lenger som en
metafor.

Filosofisk tenkning
som fører til en ny
innsikt, en ny
forståelse

Fin overgang fra
den konkrete
fotballkampen til
den metaforiske

En lags konklusjon,
uten å komme med
enkelt svar.

Nevner
tekstvedlegget på
nytt.

Filosofisk
avslutning

Litteratur

Sarrooma, S. (2019). Den statiske skilsmissen og skilsmissens historie. I S. Sarrooma,

Skilsmisseboken - en overlevelsesguide.

Sentralbyrå, S. (2014). *09660: Skilsmisser og seperasjoner, etter statistikkvariabel og år.*

Statistisk sentralbyrå.

Sørbø, M. N. (2020, Februar 14). *In Memoriam A. H. H.* Hentet fra Store Norske Leksikon: https://snl.no/In_Memoriam_A._H._H.

Nyttige ressurser

Nyttige vendinger for å få frem hva man mener, uten å si «jeg» eller «min mening ...»

- Det virker rimelig å si at ...
- Det er neppe noen overdrivelse å si at ...
- Her ser det ut som at ...
- Skal man være kritisk, kan man kanskje si at ...
- Mange vil nok si at ...
- Enkelte vil nok si at
- En kritisk leser vil kanskje kunne innvende at ...
- Med tanke på at ... , kan man nok ...
- Som konklusjon kan man si at ...
- En mulig tolkning av diktet/novellen/teksten kan være at ...
- Det beste argumentet er kanskje at ...
- En rimelig konklusjon kan kanskje være at ...

NB! Ikke overdriv bruken av disse. Da blir teksten fort litt merkelig. Vær flink til å variere!

Nyttige ord for å variere språket

rekkefølge: Dessuten, foruten, videre, og, også, i tillegg, dernest, for det første, for det andre, for det tredje (til nød – men ikke for det fjerde), endelig, til slutt, sist, men ikke minst, på den ene siden, på den andre siden.

framhevning: Først og fremst, primært, sekundært, særlig, bestemt, helt sikkert, faktisk, viktigere/viktigst, spesielt, især, uten tvil, naturligvis, selvsagt, åpenbart, tydeligvis, ikke minst, ikke bare ... men også

motsetning

(kontrast): Men, derimot, imidlertid, tvert imot, i motsetning til, på den annen side

innrømmelse Selv om, på tross av, likevel, ikke desto mindre, riktig nok, ganske visst

eksempel For eksempel, som eksempel, eksempelvis, det vil si, som illustrasjon, (slik) som, nærmere bestemt

konsekvens eller årsak/virkning: Derfor, av den grunn, dermed, på grunn av, grunnet, fordi, følgelig, som følge av, altså, slik (at), jo... desto ...

omformulering: Kort sagt, med andre ord, om man vil, som sagt.

om tid Deretter, før, av og til, undertiden, senere, senest, etter (at), tidlig(ere), allerede, for tiden, nå (for tiden), umiddelbart, straks, innen, snart, snarest, i løpet av, den gang, sjelden, ofte, da, når

usikkerhet: Kanskje, muligens, trolig, antakelig, sannsynligvis, forholdsvis, temmelig, nokså, nok, vel, ganske, stort sett, som regel, neppe, til dels, til en viss grad, i noen grad, på en måte

konklusjon: Endelig, til slutt, som konklusjon, som avslutning, derfor, altså, for å summere opp, følgelig.

Språklige virkemidler

Formålet med språklige virkemidler er å forsterke, gi kraft, gi positive eller negative assosiasjoner, eller å bedre forståelsen.

- metafor:** å bruke ord i overført betydning. «Knut er en gris» for eksempel.
- simile:** En sammenligning. «Knut er *som* en gris».
- allegori:** En utvidet metafor. Et skjelett med sort kappe og lå over skulderen = døden. En hel roman eller film kan være en allegori.
- allusjon:** en underforstått referanse til annen litteratur, til en film, til religion, osv. Å kalle en sviker for «en Judas» er allusjon til bibelen. Å bestille en *dry Martini, shaken, not stirred* er å alludere til James Bond.
- ironi:** å si det motsatte av hva man mener, på en slik måte at ens egentlige mening skinner gjennom. Enten for å understreke et poeng, eller for å være morsom.
- sarkasme:** grov hån eller spott. Kan være ironisk, men trenger ikke være det.
- besjeling:** en metafortype der man gir ting eller dyr menneskelige egenskaper. «Bilen sluker bensin» eller «Solen smilte til oss.»
- personifikasjon:** en metafortype der man gir abstrakte begreper menneskelige egenskaper: «Sannheten seiret til slutt», «Kjærligheten overvinner alt», «Døden venter på oss alle»
- anafor:** å begynne flere etterfølgende setninger på samme måte.
- klisjé:** et uttrykk som er brukt så mange ganger at det har blitt utslitt.
- hyperbol:** overdrivelse. «Jeg er så sulten at jeg kan spise en hest.»
- litotes:** En form for underdrivelse. «Magnus Carlsen er ikke så dårlig i sjakk.»
- gjentakelse:** gjentakelse av ord eller fraser. Gjentakelse skaper rytme, det er et musikalsk virkemidler.

paradoks: tilsynelatende selvmotsigende utsagn. «Ungdommen kastes bort på de unge.» Henrik Ibsen: «Evig eies kun det tapte». Oscar Wilde: «Jeg kan motstå alt, bare ikke fristelser.»

retorisk spørsmål: Et spørsmål som man ikke forventer svar på. Svaret er underforstått. «Ønsker vi oss et samfunn der barn dør av sult?»

kontrast: Motsetninger. Himmel/helvete, kropp/sjel, god/dårlig, svak/sterk, stygg/ pen, og så videre

Eksempler på bruk av fagbegreper i setninger

Én ting er å vite hva disse ordene betyr; en annen ting er å bruke dem riktig når du skriver. Her er noen eksempler på hvordan du bruker fagbegrepene i setninger.

etos (talerens, eller en annen persons, troverdighet)

- Siv Jensen argumenterer først og fremst ved hjelp av etos i denne talen.
- Hun benytter seg av Obama sin etos for å få frem sitt poeng.
- Dette styrker hennes etos.

patos (følelser)

- Jensen argumenterer også svært ofte ved hjelp av den retoriske appellformen patos. Det vil si at hun spiller på lesernes eller tilhørernes følelser.
- Når Jensen snakker om kvinner og barn som blir brukt som skjold, vekker dette følelser hos de som hører på. Her er det altså patos hun benytter seg av for å få frem poenget sitt.
- Avslutningen i Jensens tale er nesten utelukkende en patosappell. Her ser man at ...
- Patosappellen er også sterkt til stede når det står at Hamas bruker kvinner og barn som levende skjold. Her ser vi at ...

logos (saken selv – selve argumentasjonen)

- Siv Jensen argumenterer også ved hjelp av *logos*, saken selv. For eksempel nevner hun at palestinere selv ser på Hamas som en terrororganisasjon, og at de støttes økonomisk av Iran, som i likhet med Hamas ønsker å utslette staten Israel. Den underliggende logikken i Jensens tale er slik sett at Israel trues og angripes av en fiende som vil ødelegge dem, og at det derfor er logisk og rimelig å ville forsvare seg mot dette.
- Artikkelens underliggende logikk, dens skjulte logosappell, finner vi i tanken om at Israel blir angrepet, og at det er sunn fornuft å forsvare seg når noen angriper en. Slik sett blir talens logikk at Israel har rett til å gjøre det de gjør.

å bruke språklige virkemidler i tekst

Formålet med språklige virkemidler er å gi kraft, gi positive eller negative assosiasjoner og bedre eller utvide forståelser. Vi kan alltid gå ut fra at det språklige virkemidlet er blitt brukt med vilje, for å oppnå noe.

Noen ganger viser virkemidlet noe direkte om et dikts tema. Andre ganger er virkemidler der av enklere grunner. Enderim brukes for eksempel ofte kun til å vise at «dette er et dikt», eller for å gjøre diktet letter å huske, men det er like fullt et virkemiddel som forfatteren har valgt å bruke.

metafor

- To metaforer ser ut til å være spesielt viktige i «Piken på anatomikammeret». Disse er knivmetaforen og lampemetaforen. Knivmetaforen kan få oss til å tenke på overgrep i en eller annen form. Den unge medisinstudenten skal bokstavelig talt til å skjære i den døde unge kvinnen som ligger foran ham. Som metafor kan imidlertid kniven sies å vise til de rikes overgrep på de fattige i samfunnet. Lampemetaforen viser noe av det samme. «Lampens blikk» som stirrer ned på den døde smerte, er et kaldt blikk ovenfra og ned – et uinteressert, objektivt blikk. De fattige i samfunnet vekker ikke følelsene hos de rike noe mer enn den døde piken engasjerer det kalde, objektive lyset fra lampen over disseksjonsbordet.

sammenligning (simile)

- Når Welhaven i strofe fire skal forklare hvordan diktets ånd virker, bruker han en sammenligning: «Den gjennomtrenger ordet/ lik Duft, som stiger opp/ av Rosentreets Indre/ i den åpnede Knopp». Her sammenlignes diktets ånd med duften som stiger opp når en rose åpner seg. På samme måten som roseduften, kan diktets ånd ikke sees med det blotte øye. Likevel merker vi at både duften og diktets ånd er til stede når vi kommer i kontakt med dem. Duften er en helt sentral egenskap ved en blomst, og ånden er noe helt sentralt i et dikt.

allegori

- Fortellerens møte med bonden Thord i Maurits Hansens «Luren» fra 1819, kan kanskje leses som en allegori for et møte med selve «det norske».

allusjon

- Når Jensen sier at den som føler seg uskyldig gjerne må kaste den første stenen, alluderer hun til Bibelen, hvor Jesus sier det samme. Det Jesus mener er at ingen er uskyldig, og at ingen derfor bør dømme hverandre for hardt. Men hos Siv Jensen blir betydningen litt annerledes, siden palestinerne er kjent for nettopp å kaste stein mot israelere.

- Jensen sier at den som føler seg uskyldig gjerne må kaste den første stenen. Dette er en allusjon til Bibelen.

ironi

- Sett i lys av at Norge ikke hjalp Danmark i krigen mot tyskerne i 1863, kan *Peer Gynt* (1867) kanskje sies å ironisere over nordmenn og nasjonalromantikken. Hvis *Peer Gynt* er typisk norsk, er det typisk norsk å være svikefull og selvopptatt.
- Det er mulig å lese *Peer Gynt* (1867) som et ironisk skuespill. Ibsen mente at Norge burde hjelpe Danmark i krigen mot Tyskland i 1863. Slik dikteren så det, sviktet Norge sin nabo. Hvis *Peer Gynt* er typisk norsk, er det typisk norsk å være svikefull og selvopptatt.

personifikasjon

- Når diktets ånd i Welhavens dikt vil «sveve på Ordets Klang» (strofe åtte), så er dette en personifikasjon av diktets ånd. Denne personifikasjonen gjør at ånden blir enda mer levende for oss.
- Det er rimelig å anta at bonden Thord i Maurits Hansens «Luren» (1819) er en personifikasjon av «det norske».

besjeling

- Et av de mest brukte virkemidlene i Rolf Jacobsens dikt «Byens metafysikk» (1933), er besjeling. Døde ting blir gjort levende i diktet hele veien. «Telefonkablenes nervefibre», «Gassledningenes hule blodårer», og «gassledningenes syke hoste» er alle besjelinger som får frem at aktiviteter som er skjulte for oss, som vi mennesker sjelden tenker på, hele tiden pågår i moderne byer, under overflaten.

overdrivelse

- Petter Dass bruker en del overdrivelser i «Herre Gud ditt dyre navn og ære», noe som er typisk for barokken som stil. «tusen gange titusen mange» står for eksempel klare i himmelen til å hylle Guds navn dersom menneskene på jorden skulle glemme ham.

anafor

- Siv Jensen begynner noen steder flere etterfølgende setninger på lik måte: «Vi ønsker alle slutt på krigshandlingene. Vi ønsker alle slutt på lidelser og død. Og vi ønsker alle at Israel skal leve i fredelig sameksistens med sine naboer.» Dette virkemiddelet kalles anafor, og Jensens anaforbruk skaper her en rytme som gjør at tilhørerne reagerer. I tillegg er

anaforbruken med på å gjøre poenget hennes tydeligere, ved at hun gjentar mer eller mindre det samme tre ganger.

gjentagelser:

- Siv Jensen bruker flere gjentagelser i teksten sin.

retoriske spørsmål

- Forfatteren stiller flere retoriske spørsmål i teksten.

kontraster

- Det er brukt mange kontraster i denne teksten.
- Kontraster preger denne teksten fra begynnelse til slutt.
- Forfatteren har valgt å bruke svært mange kontraster i denne teksten.

ord med bestemte konnotasjoner

- Dikteren har valgt å bruke mange ord i teksten som har bestemte konnotasjoner. Mange ord kan for eksempel få oss til å tenke på død. Ord som «høst», «solnedgang», «kveld», og «søvn» gjør at man kan få følelsen av at dette diktet egentlig handler om døden.
- Ordet «faderen» i Ibsens fortelling med samme tittel, viser til hovedpersonen Tord, som er en far. Men dette ordet har også konnotasjoner til Bibelen. Når man leser teksten vil man også se at det kristne budskapet spiller en stor rolle i fortellingen. Ordet får slik sett her en dobbelt betydning.

Sitat og kildeliste

- Å sitere er å oppgi *nøyaktig* hva en annen sier i en eller annen tekst.
- Vær nøye med å få sitatene 100% slik som de står i originalteksten.
- Hvert komma skal være riktig!
- Hvis du skriver på nynorsk og siterer en tekst på bokmål skal du *aldri* oversette sitatet til nynorsk.
- Når du siterer, bruker du anførselstegn til å markere at det som står er et sitat.
- Husk at sitater ikke bør begynne eller avslutte et avsnitt. Alle sitat bør presenteres og kommenteres.

Sitat i din egen tekst (prosa)

Eksempel 1

I sin reiseskildring i dagbokform uttrykker Lord Garvagh at han føler en dyp forbindelse med naturen og finner lykke og ro blant fjellene. Han skriver: «Å! Gleda av å vakne ein morgon, i eit område der tida har større dimensjonar og æva ser ut til å ha byrja. Her har eg levd tilbaketrekt frå verda i fleire månader ...» (Garvagh, 1875). Her ser vi hvordan isolasjonen i naturen har skapt en følelse av å være i kontakt med noe tidløst og evig, som gir ham en følelse av dyp lykke

Original: Å! Gleda av å vakne ein morgon, i eit område der tida har større dimensjonar og æva ser ut til å ha byrja. Her har eg levd tilbaketrekt frå verda i fleire månader , og dersom Aristoteles har rett, og lukka er noko som mennesket kan nå på jorda, så har eg opplevd det.

Eksempel 2

Garvagh sammenligner gleden han føler ved å være i naturen med følelsen et dyr har når det slippes fri fra fangenskap. Han kjenner ingen større glede, sier han, enn «... å rusle over område med skare på snøen, som er skarp og blendande kvit» (Garvagh 1875). Det er verdt å merke seg at han her ...

Original: Eg kjenner ingen større glede enn å rusle over område med skare på snøen, som er skarp og blendande kvit; det er nok dette som fisken må føle når det blir sleppt ut igjen i sitt våte element, eller den fanga fuglen som blir sett fri.

Eksempel 3

Språket har alltid spilt en sentral rolle i utdanningssystemet, og debatten om hvilket talemål som skulle brukes i skolen har vært intens. Ifølge språkforskeren Agnete Nesse har skolen «... stått sentralt i språkhistorien både som begrunnelse for endringer og som prøvekanin for endringer» (Nesse, 2013, s. 169). Slik sett finnes det en tett forbindelse mellom språkhistorien og den norske skolens historie.

Originaltekst: «Skolen har stått sentralt i språkhistorien både som begrunnelse for endringer og som prøvekanin for endringer.»

NB! Hvis du har eksamen og du har fått et utdrag fra boken til Nesse, trenger du ikke å referere til sidetallet. Da holder det med (Nesse 2013)

I litteraturlisten din kan du sette det opp slik (du finner kilden i eksamenssettet)

Kildeliste

Garvagh, Charles John Spencer George Canning: *The pilgrim of Scandinavia*, S. Low, Marston, Low & Searle, London 1875

Nesse, Agnete: *Innføring i norsk språkhistorie*, Fagbokforlaget, Bergen 2013

Referat i din egen tekst (parafrase)

Det å gjengi hva som står i en tekst uten å sitere direkte kalles *referat* eller *parafrase*. Dette kan være en god måte å vise til kilder på når du bare vil dele en opplysning, en bit med informasjon, med leseren, uten at det er nødvendig å vise ordrett hva som står i originalen. To ting er viktig å huske på når du parafaserer noe som står i en tekst:

- 1) Du må vise til kilden *selv om* du ikke har sitert direkte, Når du gjengir informasjon fra en kilde med egne ord
- 2) Pass på at du faktisk bruker dine egne ord når du parafaserer, og ikke en masse ord fra originalitetet. Ordlyden i din tekst bør være litt annerledes enn i originalen du refererer til. Det trekker mye ned dersom det er uklart hvile ord som er dine og hvilke ord som tilhører originalitetet

Her er et eksempel på bruk av referat/parafrase

Eksempel 1

Språket har alltid spilt en sentral rolle i utdanningssystemet, og debatten om hvilket talemål som skulle brukes i skolen har vært intens. [Språkforskeren Agnete Nesse påpeker at skolen har hatt en nøkkelrolle i språkhistorien, både fordi man har brukt skolen for å begrunne at endringer har vært nødvendige, og fordi skolen har vært en arena der man har kunnet teste ut nye språklige reformer \(Nesse, 2013, s. 169\).](#) Slik sett er skolehistorien og språkhistorien i Norge tett knyttet sammen.

Originaltekst: «Skolen har stått sentralt i språkhistorien både som begrunnelse for endringer og som prøvekanin for endringer.»

Eksempel 2

Språket har alltid spilt en sentral rolle i utdanningssystemet, og debatten om hvilket talemål som skulle brukes i skolen har vært intens. Ifølge språkforskeren Agnete Nesse har skolen vært viktig i språkhistorien, både for å begrunne endringer i språket og som en arena der man har kunnet teste ut nye språklige reformer (Nesse, 2013, s. 169). Slik sett er skolehistorien og språkhistorien i Norge tett knyttet sammen.

Originaltekst: «Skolen har stått sentralt i språkhistorien både som begrunnelse for endringer og som prøvekanin for endringer.»

I litteraturlisten din kan du sette det opp slik (du finner kilden i eksamenssettet)

Kildeliste

Nesse, Agnete: *Innføring i norsk språkhistorie*, Fagbokforlaget, Bergen 2013

Sitater fra lyrikk (dikt) i din egen tekst

Eksempel 1:

I åpningen av diktet «Den blide dag» beskriver Welhaven en vakker solnedgang og den roen som følger med natten. Han skriver: «Nå glimrer solnedgangen smukt/ på bjergets mørke tind,/ og fra dets bryst med langsom flykt /hensvæver aftens vind» (Welhaven, 1848, linje 1-4). Disse linjene setter stemningen for diktet og skildrer naturens rolige overgang fra dag til natt.

Original

Nå glimrer solnedgangen smukt
 på bjergets mørke tind,
 og fra dets bryst med langsom flykt
 hensvæver aftens vind

VIKTIG: Er diktet lett å ha oversikt over, trenger du ikke å markere hvilke verselinjer du har sitert fra, og er det åpenbart hvilket dikt du snakker om, trenger du heller ikke skrive (Welhaven, 1848) hver eneste gang du siterer fra dette diktet. Da holder det ofte med å vise til kliden den første gangen du siterer, og deretter kun hvis det potensielt er tvil om hvor du siterer fra.

Bruk sunn fornuft. Det viktige er at det kommer tydelig frem at du siterer, og at leseren lett kan finne frem til originalen dersom han eller hun ønsker det.

Eksempel 2:

Welhaven ser her ut til å bruke natursymbolikk for å uttrykke en følelse av fred og harmoni. I «Den blide dag» finner vi eksempler på dette: «Den leker her så lett og mild/ med birkens gren og blad,/ som når en cither røres til/ et sakte nynnet kvad» (Welhaven, 1848, linje 5-8). Her sammenligner det lyriske jeget vinden med en mild lek, noe som synes å fremkalle en følelse av ro og idyll.

Eksempel 3:

I den siste strofen reflekterer det lyriske jeget over en indre fred han eller hun opplever idet døden nærmer seg: «Og i mitt indre utbredt var/ en stille fredens ånd», står det (Welhaven, 1848, linje 21-22). Her ser vi den fullkomne roen dikterens føler, og det er også verdt å merke seg at en

ånd som ser ut til å ha tatt bolig i ham idet han nå synger med på naturens evige musikk. I romantikken tenkte man som kjent at ånd og natur hang sammen med hverandre.

I litteraturlisten din kan du sette det opp slik (du finner kilden i eksamenssettet):

Kildeliste

Welhaven, Johan Sebastian. «Den blide dag». Halvhundrede Digte, 17 (Samlede Skrifter af J. S. Welhaven / Femte Bind) (runeberg.org), 1848 Språklig modernisert

Sitat fra snl.no i din egen tekst

Eksempel på hvordan å referere til en snl-artikkel om Jens Bjørneboe

Jens Bjørneboe var en viktig norsk forfatter og samfunnsdebattant, kjent for sitt kritiske syn på samfunnet, særlig alt som hadde å gjøre med maktmisbruk ovenfra og ned. Ifølge *Store norske leksikon* oppnådde Bjørneboe sitt store gjennombrudd med romanen *Jonas* fra 1955, som «... skapte en av tiårets største litterære debatter» (Rem, 2023). Dette verket markerte hans posisjon som en viktig stemme i norsk litteratur.

Original: «Bjørneboe debuterte med den kritikerroste samlingen Dikt i 1951. Sitt virkelige gjennombrudd som forfatter opplevde han imidlertid med skoleromanen Jonas fra 1955. Den skapte en av tiårets største litterære debatter og ble deretter raskt gjort til skolepensum.

NB! I slike tilfeller, hvor man kun bruker en kilde for å opplyse om noe, snarere enn for å diskutere eller illustrere noe, kan man ofte heller parafrasere, altså bare gjengi kilden med egne ord i stedet:

Jens Bjørneboe var en viktig norsk forfatter og samfunnsdebattant, kjent for sitt kritiske syn på samfunnet, særlig alt som hadde å gjøre med maktmisbruk ovenfra og ned. Ifølge *Store norske leksikon* fikk Bjørneboe sitt ordentlige gjennombrudd med skoleromanen *Jonas* fra 1955, som skapte en av de største debattene på litteraturens område dette tiåret (Rem, 2023). Denne markerte Bjørneboes posisjon som en viktig stemme i norsk litteratur.

I litteraturlisten kan du gjøre det på denne måten

Kildeliste

Rem, Tore. «Jens Bjørneboe». *Store norske leksikon*. Hentet fra https://snl.no/Jens_Bjørneboe, nedlastet 19.05.2024, 2023

- *Kommentar: Når du skal finne årstallet for en artikkel på snl.no, finn stedet nesten helt nederst der det står «sist oppdatert» og bruk dette årstallet.*
- *Bruk etternavnet på forfatteren av SNL-artikkelen når du refererer til den i den løpende teksten din. Skriv for eksempel (Rem, 2023) og ikke (snl, 2023).*

Sitere og parafrasere fra studieheftene på KublaKan.no i din egen tekst

I barokken ønsket mange å formidle sterke religiøse følelser gjennom og kunst og litteratur. Når det gjelder form, var barokken ofte preget av «**det pompøse og overdådige, av det følelsesladede og dramatiske ...**» (Christensen & Aag, 2021, s. 3), og man hadde i denne epoken en velutviklet sans for detaljer og kontraster. Dette gjorde verkene fra perioden imponerende og overbevisende i manges øyne.

Original: Barokk er enkelt sagt både en kulturhistorisk periode og en stilart, en måte å lage kunst, musikk og litteratur på. Vi forbinder gjerne perioden med 1600-tallet. Når det gjelder form er barokken ofte preget av det pompøse og overdådige, av det følelsesladede og dramatiske, og av en intensiv bruk av språklige og visuelle virkemidler.

NB! I slike tilfeller, hvor man kun bruker en kilde for å opplyse om noe, snarere enn for å diskutere eller illustrere noe, kan man ofte heller parafrasere, altså bare gjengi kilden med egne ord i stedet:

I barokken ønsket mange å formidle sterke religiøse følelser gjennom og kunst og litteratur. Når det gjelder form, er stilen gjerne pompøs, overdådig, dramatisk og følelsesladet (Christensen & Aag, 2021, s. 3), og man har i denne epoken en velutviklet sans for detaljer og kontraster. Dette gjorde verkene fra perioden imponerende og overbevisende i manges øyne.

Når det gjelder hvordan man refererer til KublaKan sine studiehefter i litteraturlisten, vil du finne denne informasjonen på side 2 i heftet. Husk å tilpasse slik at elementene (navn, tittel, årstall, og så videre) kommer i samme rekkefølge som i resten av kildene på litteraturlisten. Her er et eksempel:

Kildeliste

Christensen, Jostein og Asbjørn Odin Aag. «Barokk. Studiehefte». KublaKan 2021

<https://kublakan.no/wpcontent/uploads/2021/11/KublaKan-studiehefte-barokk.pdf>, nedlastet

19.05.2024

Lengre sitat i teksten din

Hvis et sitat går over mer enn tre hele linjer, kan du la det stå for seg selv slik du ser under. Bruk 1 i linjeavstand i stedet for 1,5, og ha gjerne et slags innrykk også. Du skal ikke ha anførselstegn hvis du har satt sitatet for seg selv, slik som i eksempelet under. Men pass på. I en eksamensoppgave på videregående skole er det svært sjelden man har bruk for slike lange sitater, og som regel er det bedre å klare seg uten:

I diskusjonen om undervisningsspråket på slutten av 1800-tallet ble det også argumentert for at lærerne skulle tilpasse språket til elevenes talemål:

Allerede i 1878 ble det slått fast i Odelstinget at undervisningen skulle skje på barnas eget talemål. Det innebar at læreren skulle legge sitt språk opp mot barnas dialekt når hun eller han snakket, og da burde det jo si seg selv at læreren ikke kunne rette på elevenes talespråk. Dette ble likevel et stridstema i byene, fordi mange mente at barnas egentlige dialekt i byen var riksmål, slik at det var riktig for lærerne å korrigere barna når de snakket. (Nesse, 2013, s. 169)

Dette sitatet viser tydelig hvordan språkpolitikken ikke bare handlet om valg av skriftlig standard, men også om tilpasning av muntlig språk i undervisningen.

I kildelisten din kan du sette det opp slik:

Kildeliste

Nesse, Agnete: *Innføring i norsk språkhistorie*, Fagbokforlaget, Bergen 2013

Eksempel på en kildeliste

Kildeliste:

Christensen, Jostein og Asbjørn Odin Aag. «Barokk. Studiehefte». KublaKan

<https://kublakan.no/wpcontent/uploads/2021/11/KublaKan-studiehefte-barokk.pdf>,

nedlastet 19.05.2024, 2021

Garvagh, Charles John Spencer George Canning: *The pilgrim of Scandinavia*, S. Low, Marston, Low & Searle, London 1875

Nesse, Agnete: *Innføring i norsk språkhistorie*, Fagbokforlaget, Bergen 2013

Rem, Tore. «Jens Bjørneboe». *Store norske leksikon*. Hentet fra https://snl.no/Jens_Bjørneboe,

nedlastet 19.05.2024, 2023

Welhaven, Johan Sebastian. «Den blide dag». *Halvhundrede Digte*, 17 (Samlede Skrifter af J. S. Welhaven / Femte Bind) (runeberg.org), 1848 Språklig modernisert

Husk å sortere kildelisten alfabetisk. Det ser ryddig ut. Husk også at tekstvedleggene i selve eksamenssettet har kildene skrevet opp aller nederst, slik at du enkelt kan kopiere dem over i din egen kildeliste.

NB! Ikke ta med slike ting som dette i kildelisten:

Læreren Henning Hansens undervisning

Et hefte som lærer Hansen har delt ut

Det er bare *ordentlige publikasjoner* som skal med i kildelisten.

KublaKan 2024

Jostein Christensen og Asbjørn Odin Aag

Denne publikasjonen kan fritt benyttes av skoler, elever og privatister. Referanse til denne kilden kan skrives slik:

Christensen, Jostein og Asbjørn Odin Aag. «Et verktøy til norsk skriftlig eksamen». KublaKan 2024, <https://kublakan.no/wp-content/uploads/2014/05/verktoy-til-norsk-skriftlig.pdf> nedlastet [fyll inn dato]

Siden dette er en kilde hentet fra internett, må du også oppgi nedlastingsdato, om du benytter studieheftet på skriftlig eksamen.

Henvendelse om utgivelsen kan rettes til post@kublakan.no.